

УДК 334.722.8:339.9

Кольцова А.С.
студенткаВінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

АНОТАЦІЯ

У статті сформовано методологічні основи дослідження ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Запропоновано показники для проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства, використання яких здійснить формування достовірного та оперативного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у системі зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, ефективність зовнішньоекономічної діяльності, ефективність експорту, ефективність імпорту, абсолютні та відносні показники.

АННОТАЦИЯ

В статье сформированы методологические основы исследования эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий. Предложены показатели для проведения анализа внешнеэкономической деятельности предприятия, использование которых осуществит формирование достоверного и оперативного информационного обеспечения принятия управленческих решений в системе внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, эффективность внешнеэкономической деятельности, эффективность экспорта, эффективность импорта, абсолютные и относительные показатели.

ANNOTATION

We formed methodological basis of studies of the effectiveness of foreign economic activity. The indexes for the analysis of international business activity, the use of which will make the formation of a reliable and operational information support of decision-making in the system of foreign economic activity

Key words: foreign trade, effectiveness of foreign trade, export efficiency, effectiveness imports, absolute and relative performance.

Постановка проблеми. Актуальність проблематики обумовлена тим, що ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України. Реформа зовнішньоекономічної діяльності насамперед промислових підприємств є одним з істотних напрямів перебудови господарського життя країни. Вона характеризується децентралізацією зовнішньоекономічної діяльності і поступовою відмовою держави від монополії на зовнішню торгівлю. Нині більшість підприємств не застосовує комплексного системного підходу до управління ефективністю підприємства, що має на меті дослідження всієї системи факторів, які впливають на кінцевий результат проведення зовнішньоторговельних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки методики оцінки ефектив-

ності зовнішньоекономічної діяльності підприємств завжди знаходилися в центрі уваги таких вчених-економістів, як, зокрема, А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко, О.І. Кириченко, Г.О. Філатова. Вони розглядають зовнішньоекономічну діяльність підприємства через його міжнародні господарські та торговельні відносини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте необхідно відзначити, що в роботах зазначених науковців цьому питанню приділялась лише часткова увага, часто вчені пов'язували його з іншими темами наукових досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у розвитку методичних засад дослідження та визначенні економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах поняття ефективності зовнішньоекономічної діяльності має комплексний і багатоаспектний характер. Воно може виражатись за допомогою різноманітних економічних показників, більшість яких демонструє переваги розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. При цьому варто враховувати те, що зовнішньоекономічні зв'язки сприяють забезпеченню оптимальних розмірів виробництва окремих видів товарів, упровадженню світових досягнень в галузі науки і техніки, отриманню необхідної сировини і матеріалів, розширенню номенклатури продукції, яка реалізується на внутрішніх ринках тощо. Все це визначає необхідність ретельного узгодження відповідних видів діяльності, забезпечення єдності критеріїв параметрів, які використовуються згідно з реальними потребами народного господарства [1, с. 167].

Досить зрозуміло, що задачі підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємства неможливо розглядати ізольовано, у відриві від таких важливих факторів, як, зокрема, модернізація виробничої структури, якість продукції, що випускається, від проблем удосконалення всього господарського механізму, покращення різноманітних сторін управління підприємством загалом [2, с. 45].

В умовах широкого розвитку підприємництва правильна, достовірна оцінка роботи підприємства дає змогу підвищити ефективність на підставі дієвості економічних важелів і стимулів [3, с. 39].

Деякі автори, зокрема М.В. Братанич, В.Є. Козак, О.С. Філіппова, ефективність роботи підприємства характеризують з точки зору наявності в нього економічного потенціалу (стійкості до оновлення) в поточному періоді і здатності до отримання необхідного результату, який дасть йому змогу освоювати за визначений період закономірну кількість виробів, затребуваних ринком, що забезпечить виживання і гнучкий розвиток підприємства в сучасних умовах. Проблема підвищення ефективності в сучасних умовах є багатоплановою, вона пов'язана з ефективністю використання активів підприємства, його засобів, з проведенням інвестиційних процесів, з досягненням високої якості продукції та з іншими процесами [4, с. 155; 5, с. 10; 6, с. 134].

Ефективність зовнішньоекономічних операцій багато в чому закладається на етапі їх планування і попередньої підготовки до проведення, а оцінюється шляхом фінансового аналізу.

Важливим питанням оптимального управління діяльністю підприємства на зовнішньоекономічному ринку є визначення стратегії і тактики його роботи. На стадії організації головною стратегічною проблемою підприємства є вибір сфери діяльності та визначення перспективних проектів у вибраній сфері. Ці питання вирішуються за допомогою аналізу інформації, яка міститься у фінансовій звітності і отримується в результаті маркетингових досліджень. Далі відбувається визначення тактичного підходу до розв'язання поставлених завдань. Передусім тут треба враховувати той факт, що вихід на зовнішній ринок завжди є вступом до конкурентної боротьби. Отже, ринкові регулятори, поєднуючись із конкуренцією, створюють єдиний механізм господарювання, який примушує виробника враховувати інтереси і потреби споживача. Щоб ефективно функціонувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, керівництво підприємства повинно постійно стежити за кон'юнктурою ринку й ефективно використовувати наявні господарські засоби для забезпечення високої конкурентоспроможності [7, с. 56].

З метою оцінки власних потенційних можливостей в конкурентній боротьбі на зовнішньому ринку і розробки заходів підвищення конкурентоспроможності та забезпечення максимального прибутку, підприємству-експортеру необхідно проводити комплексний економічний аналіз виробничо-господарської діяльності загалом і зовнішньоекономічної діяльності зокрема. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства повинен містити в собі такі складові [8, с. 94]:

- оцінка рівня і якості виконання підприємством зобов'язань по контрактах з іноземними партнерами, дослідження ефективності, переваг і недоліків укладання контрактів і договорів;
- аналіз конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції і ринку збуту в зовнішньоекономічній діяльності;

- аналіз динаміки (розвитку) зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

- вивчення раціональності використання ресурсів з метою усунення небажаних відхилень від намічених завдань;

- аналітична оцінка виконання угод і виробничо-фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності; виявлення чинників, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства;

- оцінка результатів господарської діяльності за попередні та поточний роки;

- аналіз фінансового стану підприємства; в будь-якому разі головна мета такого аналізу полягає в підвищенні ефективності функціонування даного суб'єкта господарювання і пошуку резервів такого зростання.

Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності зводиться до аналізу двох взаємопов'язаних процесів:

- вкладення фінансових коштів у операцію, тобто витрати;

- отримання доходів від операції [3, с. 39].

Слід зазначити, що залежно від виду зовнішньоекономічних операцій, її масштабу ці процеси можуть відбуватись по-різному: одночасно чи по чергово, безперервно чи інтервалами, з різною швидкістю й інтенсивністю, формуючи тим самим складні потоки фінансових платежів.

Проте, проаналізувавши праці вчених, можна говорити про існування розбіжностей думок як щодо процесу аналітичного дослідження, так і щодо методології узагальнення отриманих результатів.

Так, А.М. Вічевич і О.В. Максимець вважають, що до показників ефективності належать валютна ефективність експорту/імпорту; ефективність експорту/імпорту; середня тривалість обігу експортної (імпортної) операції; коефіцієнт віддачі коштів від експортних/імпортних операцій; ефективність експорту/імпорту [9, с. 67].

О.П. Гребельник ділить показники ефективності діяльності на дві великі групи. До першої групи дослідник зараховує показники, що характеризують абсолютну величину економічного ефекту і визначаються як різниця між результатом та витратами, а також порівняльні показники ефективності, які визначаються як відношення результату до витрат щодо варіанта зовнішньоекономічних контрактів. До другої групи входять показники, що характеризують доцільність участі підприємства в зовнішньоекономічних зв'язках підприємств, а саме показники локальної ефективності, які розраховуються з використанням чинних внутрішніх цін; показники загальноекономічної ефективності, які розраховуються на підставі розрахункових цін [10, с. 263].

Узагальнення сучасних поглядів щодо аналізу ефективності ЗЕД дало змогу розробити структурно-логічну схему визначення відповід-

них факторів, яка включає в себе три групи показників ефективності, а саме:

- показники ефективності експорту;
- показники ефективності імпорту;
- показники ефективності ЗЕД [11, с. 35].

Показник «ефективність експорту» (E_v) визначається шляхом відношення чистої виручки в іноземній валюті за реалізований товар, переведений у гривні за офіційним курсом на день надходження валютної виручки ($ЧВ_e$), до вартості експорту у внутрішніх цінах ($В_{e.в.ц.}$):

$$E_v = \frac{ЧВ_e}{В_{e.в.ц.}} \quad (1)$$

Для визначення чистої виручки необхідно відняти від експортної виручки витрати на митне оформлення та інші витрати, яких зазнає експортер (транспортні, складські витрати, витрати на оплату ліцензії, комісійні посереднику тощо).

Позитивним вважається значення показника більше за одиницю, що свідчить про те, що реалізація товарів на зовнішньому ринку буде вигідніша, ніж усередині країни [12, с. 71].

Показник економічної ефективності імпорту ($E_{ef.i.}$) розраховується шляхом ділення вартості імпортованої продукції на внутрішньому ринку ($В_{iв.р.}$) на витрати на придбання імпортованої продукції ($В_i$):

$$E_{ef.i.} = \frac{В_{iв.р.}}{В_i} \quad (2)$$

Чим більше цей показник за одиницю, тим ефективніше імпортована діяльність для підприємства [3, с. 112–114]. Показник економічної ефективності зовнішньоторговельних операцій ($E_{ef.ЗТО}$) входить до групи показників рентабельності та розраховується шляхом ділення прибутку від зовнішньоторговельних операцій (ПЗТО) на витрати підприємства під час їх здійснення (ВЗТО). Відповідно, збільшення такого показника свідчатиме про підвищення ефективності ЗЕД:

$$E_{ef.ЗТО} = \frac{ПЗТО}{ВЗТО} \quad (3)$$

Наведена методика не є вичерпною, оскільки оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності потребує глибокого вивчення та комплексного аналізу показників, на основі яких керівництво підприємства має змогу приймати рішення, які сприятимуть підвищенню ефективності та посиленню конкурентних переваг на ринку.

На нашу думку, ефективність зовнішньоекономічної стратегії підприємства повинна враховувати витрати, яких зазнає суб'єкт господарювання під час здійснення ЗЕД, порівняно з отриманим доходом від цієї діяльності. Зазначимо, що ці процеси залежать від виду зовнішньоекономічної операції, тому підприємству необхідно формувати стратегію виходу на зовнішній ринок залежно від оцінки альтернативних напрямів розширення своїх експортних операцій.

Економічну ефективність реалізації зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарю-

вання доцільно визначати, виходячи з фактичної результативності окремої операції в ЗЕД підприємства, бо це є практичним продовженням здійснення відповідної господарської операції підприємством.

Отже, оптимальний вибір способу виходу на зовнішній ринок має бути таким, щоб витрати на його проведення були не більші за середні витрати за будь-якої можливої ситуації на ринку в майбутньому.

Висновки. В результаті дослідження узагальнено методичні підходи до оцінки показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності і показано, що в науковій літературі та в практиці управління зовнішньоекономічною діяльністю не існує єдиного методу їх визначення, що не сприяє формуванню достовірного та оперативного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у системі зовнішньоекономічної діяльності.

Вдосконалення методики оцінки ефективності зовнішньоекономічних операцій зумовлює ступінь зацікавленості підприємства у виході на світовий ринок, дає змогу обґрунтувати окремі пропозиції щодо закупівлі та продажу певних товарів. Одержані дані можуть бути використані під час розроблення планів експорту та імпорту підприємства, під час оцінювання структури та напрямів зовнішньоторговельного обігу. Ефективність є функцією правильної кон'юнктурно-цінової політики підприємства у зовнішньоекономічній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / Ю.Г. Козак. – К. : Центр навчальної літератури, 2006.
2. Завьялов П.С. Проблемы международной конкурентоспособности товаропроизводителей и пути их решения / П.С. Завьялов // Маркетинг. – 2008. – № 10. – С. 45–49.
3. Пучко І.В. Роль зовнішньоекономічної діяльності в підвищенні конкурентоспроможності підприємства / І.В. Пучко // Європейська наука XXI століття. – 2011. – № 3. – С. 39–46.
4. Братанич М.В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів / М.В. Братанич, Т.В. Полозова // Економіка промисловості. – 2010. – № 4. – С. 153–155.
5. Козак В.Є. Економічні результати як елемент оцінки діяльності підприємства / В.Є. Козак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – С. 7–11.
6. Філіппова О.С. Сутнісна характеристика ефективності діяльності підприємств житлово-комунального господарства / О.С. Філіппова // Економіка та управління. – 2012. – № 1. – С. 129–135.
7. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Г.М. Дроздова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004.
8. Яковлев А.И. Усовершенствование методов определения эффективности внешнеэкономической деятельности / А.И. Яковлев // Финансы Украины. – 1998. – № 9. – С. 28–36.
9. Вічевич А.М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А.М. Вічевич. – Львів : Афіна, 2004.
10. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності / О.П. Гребельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008.

11. Малярець Л.М. Аналіз ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства для її стратегічного контролінгу / Л.М. Малярець, Г.В. Моргун // Бізнес-Інформ. – 2015. – № 1. – С. 8–17.
12. Моргун Г.В. Концепція стратегічного управління експортно-імпоротної діяльності підприємства / Г.В. Моргун // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2. – С. 71–77.
5. Kozak V. Ie. (2009), Economic results as an element of enterprise performance evaluation, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, pp. 7–11.
6. Filippova O.S. (2012), Essential characteristic of the efficiency of the enterprises of housing and communal services, *Ekonomika ta upravlinnia*, no. 1, pp. 129–135.
7. Drozdova H.M. (2004), *Menedzhment zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv* [Management of foreign economic activity of enterprises], Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. Jakovlev A.I. (1998), Improvement of methods for determining the effectiveness of foreign economic activity, *Finansy Ukrainy*, no. 9, pp. 28–36.
9. Vichevych A.M. (2004), *Analiz zovnishnoekonomichnoi diialnosti* [Analysis of foreign economic activity], Afina, Lviv, Ukraine.
10. Hrebelnyk O.P. (2008), *Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti* [Fundamentals of foreign economic activity], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
11. Maliarets L.M., Morhun H.V. (2015), Analysis of the efficiency of export-import activity of the enterprise for its strategic control, *Biznesinform*, no. 1, pp. 8–17.
12. Morhun H.V. (2014), Concept of strategic management of export-import activity of the enterprise, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, pp. 71–77.

REFERENCES:

1. Kozak Iu.H. (2006), *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv* [Foreign economic activity of enterprises], Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.
2. Zavalov P.S. (2008), Problems of international competitiveness of producers and ways to solve them, *Marketynh*, no. 10, pp. 45–49.
3. Puchko I.V. (2011), The role of foreign economic activity in increasing the competitiveness of the enterprise, *Yevropeiska nauka XXI stolittia*, no. 3, pp. 39–46
4. Bratanych M.V., Polozova T.V. (2010), Determination of essence of economic efficiency and classification of its types, *Ekonomika promyslovosti*, no. 4, pp. 153–155.

Koltsova A.S.

Student,

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics,
Kyiv National University of Trade and Economics*

THE ECONOMIC EFFICIENCY OF FOREIGN TRADE IN MODERN CONDITIONS

In modern conditions, the concept of the effectiveness of foreign economic activity has a complex and multidimensional character. It can be expressed through a variety of economic indicators, most of which demonstrate the benefits of developing foreign economic relations.

In the conditions of wide business development, a correct, reliable assessment of the company's performance can increase the efficiency based on the effectiveness of economic leverage and incentives.

An important issue of optimal management of the company's activities in the foreign economic market is to determine the strategy and tactics of its work. At the stage of organization, the main strategic problem of the enterprise is the choice of the sphere of activity and definition of perspective projects in the chosen sphere. Next – definition of a tactical approach to the solution of tasks.

An assessment of the effectiveness of foreign economic activity is to analyse two interrelated processes: investing funds in an operation, that is, costs and obtaining income from the transaction.

The synthesis of modern views on the analysis of the effectiveness of FEA enabled the development of a structural and logical scheme for identifying relevant factors, which includes three groups of performance indicators: export performance indicators, import efficiency indicators, and indicators of the efficiency of foreign economic activity.

The effectiveness of the foreign economic strategy of an enterprise should take into account the costs incurred by the entity in the course of the foreign economic activity, in comparison with the income received from this activity.

Hence, the optimal choice of the way to enter the external market should be such that the cost of its implementation was not higher than the average cost of any possible situation in the market in the future.